

Статівка Анатолій Миколайович

*доктор юридичних наук, професор, член-кореспондент НАПрН України,
професор кафедри земельного та аграрного права
Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого*

СІЛЬСЬКЕ ГОСПОДАРСТВО Й ПРОДОВОЛЬСТВО В КОНТЕКСТІ СВІТОВОЇ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ: ПРАВОВІ АСПЕКТИ

За останні роки сільське господарство, як важливий сегмент аграрного сектору економіки нашої держави, демонструє позитивну динаміку зростання. Воно формує близько 14% валової додаткової вартості в країні та біля 40% валютних

надходжень від експорту аграрної продукції. Важливість сільського господарства в національній економіці, враховуючи його потенціал, вимагає забезпечення стійкості та ефективності його розвитку. Одним із засобів забезпечення розвитку сільського господарства є ефективне правове регулювання відносин у сфері виробництва, переробки та реалізації сільськогосподарської продукції.

Відповідно до Концепції Державної цільової програми розвитку аграрного сектору економіки на період до 2022 року, затвердженої розпорядженням Кабінету Міністрів України від 30 грудня 2015 року, аграрний сектор економіки, як уже зазначалося, базовою складовою якого є сільське господарство, формує продовольчу, у визначених межах економічну, екологічну та енергетичну безпеку, забезпечує розвиток технологічно пов'язаних галузей національної економіки та створення соціально-економічних умов функціонування сільського розвитку. На сьогодні саме сільське господарство є галуззю матеріального виробництва, що забезпечує населення держави як продуктами харчування рослинного й тваринного походження, продовольчою сировиною, так і постачальником на експорт. В структурі останнього переважають зернові культури (пшениця, кукурудза, жито, ячмінь), бобові (соя), олійні (насіння соняшнику, рапс), рослинне масло, м'ясо птиці тощо. В основному це сировина і обмежена кількість деяких видів продовольства.

На сьогодні стосовно сільського господарства застосовується аграрне законодавство. Останнє характеризується наявністю значної кількості законодавчих актів, які визначають загальні засади державно-правового регулювання сільського господарства. Серед них: Закони України від 17 жовтня 1990 р. «Про пріоритетність соціального розвитку села та агропромислового комплексу в народному господарстві»; від 18 січня 2001 р. «Про стимулювання розвитку сільського господарства на період 2001–2004 років»; від 24 червня 2004 р. «Про державну підтримку сільського господарства України»; від 9 лютого 2012 р. «Про особливості страхування сільськогосподарської продукції з державною підтримкою». Зазначений законодавчий масив закріплює концептуальні засади державно-правового стимулювання аграрного виробництва, його підтримку.

Разом з тим, йому властиві декларативність, відсутність реального механізму реалізації правових норм та ін. Звертає увагу те, що цього часу відсутній в нашій державі закон «Про сільське господарство». Про його розробку й прийняття пропонували представники науки аграрного права. При цьому вчені в основному акцентували увагу на врегулюванні відносин, які виникають в зазначеній галузі виробництва.

Поza увагою залишається питання функціонування національного сільського господарства в контексті світових глобалізаційних процесів. Якщо питання участі України в СОТ, ЗВ ТЕС науковцями (юристами-аграрниками) досліджуються через призму правового забезпечення можливостей лібералізації вільного доступу сільськогосподарської продукції на аграрний ринок нашої держави, зовнішній ринок, з урахуванням особливостей, передбачених в Угоді про сільське господарство СОТ, в економічній частині Угоди про асоціацію України з ЄС, гармонізації вітчизняного аграрного законодавства з правом СОТ, вимог законодавства

ЄС щодо виробництва окремих видів сільськогосподарської продукції (А. Духневич, Л. Полюхович та ін.), то експорт сільськогосподарської продукції і особливо продовольства на зовнішні ринки майже знаходяться поза увагою.

За даними ООН біля 1 млрд населення світу голодує. Фахівці-експерти зазначають, що Україна має можливості вирішити цю глобальну проблему. Потенціал сільського господарства дозволяє задовольнити потреби близько 500 млн людей, поставляючи аграрну продукцію. Понад квоти на Європейський ринок Україна може збільшити обсяг експорту м'яса птиці, вершкового масла, деяких видів фруктів, ягід (у переробленому вигляді), що складає продовольство.

Слід зауважити, що суспільна думка в Європі дуже відчуває головні проблеми сільськогосподарської політики: протекціонізм аграрного виробництва, надлишки, витрати на субсидії фермерам, торгівельні конфлікти тощо. Але головною вигодою продовольства в системі сільського господарства часто визначають доступність по ціні більшості людей, які можуть дозволити собі широкий діапазон харчових продуктів. Варто мати на увазі характер (природу) продовольства й галузі виробництва сільського господарства в ринковій економіці, що не завжди позитивно сприймається суспільством. Ринок працює: фермери, як правило, вирощують і виробляють, що вони хочуть (враховуючи попит і пропозицію), та продають за кращу ціну, яку вони можуть отримати. Підприємництво мільйонів фермерів в Західній Європі та Північній Америці, разом з «динамізмом» сільського господарства, його виробництва, виступають постачальниками аграрної продукції й сировини галузям переробної промисловості, створюють умови іншим підприємцям обробляти та розподіляти продовольство. Все це дозволило за можливе закласти запаси продовольства, з яких споживачі отримують вигоду (Трейсі Майкл).

Глобалізаційні процеси вплинули на структуру і кількісну зміну споживання продовольства. Сучасний досвід зарубіжних країн свідчить про наявність декількох тенденцій споживання продовольства. По-перше, доступність і купівля готового до споживання продовольства. Це кількісний аспект. По-друге, придатність та калорійність окремих видів продуктів. Це структурний аспект. Сутність останнього також полягає і в тому, що на душу населення в деяких країнах Європейської економічної спільноті споживання хліба є нерівномірним. Наприклад, хліб із пшениці споживається на рівні 60-80 кг в Німеччині, Данії. В Італії рівень споживання хліба невисокий, бо використовується паста (макаронні вироби). Вживання картоплі (приблизно 80 кг на душу населення) знижується в низці країн через більше вживання в раціоні чіпсів. В Англії, Нідерландах знизився рівень споживання населенням вершкового масла, замість цього піднявся рівень споживання маргарину. У Франції, де багато видів сиру доступні (до 400), найвище в Європейській економічній спільноті вживання цього продукту разом із Грецією. Вживання яловичини особливо впало у Великобританії, Данії, Німеччині, Голландії, але виріс рівень споживання населенням «білого м'яса».

Викладене дозволяє зробити висновок, що Україні потрібен закон «Про сільське господарство та продовольство». Зміст та структура його повинна відображати глобальні зміни, які відбуваються у світі. Все це створить правові засади конкурентоспроможного сільського господарства.